

Drobne pisma nesem k hiši,
Ptičica mi dalej dé,
Kaj po svet' se nov'ga sliši,
Kaj kdo pametniga vé.

Rataj bere v njih skrivnosti,
S čim se zemlja v raj zmeni;
Slednji stan kaj učenosti
Za se v pismih tih dobi.

Zdaj govorka mi zapela —
Nove pesmi ji gredo,
Glas nebeški je imela,
V serca segala živo.

Vse se drami gor iz spanja,
Kdor še niso bli mertvi;
Vsak si misli, to je sanja —
V svetim Raji se mu zdi.

Bodi pišel, gosle, lira,
Kar kdo najde, je pobral,
De za ptico pesme vbira;
Vse je pevski duh užgal.

Pomladanji veter piha,
Krog razširja cvet, glasi;
Brat in sosed čuti, zdiha:
Moj Slovenec naj živí!

Sredstva za nazor. *)

V prejšnem sestavku smo spoznavali, kako se na podlagi nazora razvijajo pojmovi, in koliko nam v to nazor koristi, pogledjmo si sedaj sredstva za nazor, preskušajmo jih. Razdelimo pa v ta namen pojmove v pojedine in v miselne pojmove. Pojedini pojem nam posreduje, da spoznamo stvar, lastnost, dejavnost, obliko kake stvari. Ko razumemo pojedini pojem, spoznavamo tudi misel, ki je z njim izražena. Recimo: „stena je bela“. Kdor pozna pojmovi: „stena“ in „bela“ razume tudi misel s tema pojmovoma izraženo, t. j. on ve, kaj je povedano v tem stavku. Vendar v vsakem slučaju ne zadostuje, ako se samo pojmovi razjasnijo; stavka vendar le ne razumemo. Ako imamo stavek: „Vogali trikota naredi skupaj dva prava vogala“, očitno ni zadosti, da otroci razume pojmove „vogal“ trikot in pravi kot, tudi se mora nazorno počitati, oziroma dokazati, pravilo v stavku izraženo. Recimo: „Ni vse zlato, kar se sveti“. Vprašajmo pa, ali bo vsak, ki pozna pojmovi „zlato“ i sveti se, tudi že razumel, kaj pomenita ta dva izraza v svoji celoti. Pri nauku se tedaj tudi zahteva, da razjasnuje pojmove, kako se ozirajo, t. j. da jasno počituje misel, ki je v več pojmovih izražena. Govorili bomo tedaj,

*) c. l. st. 2 str. 27 — 29.

kako se poočitujejo pojedini pojmovi, in potem kako se poočitujejo miselni pojmovi?

Kar se tiče poočitovanja posameznih pojmovov, hočemo jih primerno razdeliti v čutne in nadčutne.

I.

Čutni pojmovi.

1. Učenci take pojmove najprej, in najboljše dobé, ako se jim stvar, o kateri morajo pojem zadobiti, poočituje. Taka je pri nazornem nauku, se ve da v največi meri, taka je pri prirodoписji, kar je dandanes skoraj povsod v navadi, taka mora pa tudi biti za ves čas poučevanja in pri vseh strokah, kolikor moči. Zemljepisni poduk se poslužuje domačih razmer v naravi, da poočituje z bližnjem gričem Alpe, s sosednim potokom reke in kar se njih tiče, namreč obrežja, padavine. Pri nauku o prostorji naj se pokažejo otrokom, kaj je čerta, kaj kot, ploščad in telesnina?

Posneto označevanje (abstrakte Definition) zato pripada učenim šolam. Pri petji se glas poočituje, ako se glas vodi (naprej poje), pri branji, ako se beseda vodi, oprav tako se pokaže, kako se glas povzdiguje ali znižuje i. dr.

Otroci pa imajo poznati tudi lastnosti, dejavnosti in gotove oblike, ki se ponavljajo pri stvareh (objektih). Take oblike se vidijo nad raznimi rečmi: zgoraj, spodaj, blizo, daleč, spredaj, zadej; potem oblike za jednino in množino, za del in celoto, predočbe za enakost, podobnost in različnost. Kako se pojasnujejo taki pojmovi? Recimo dvoje bukev je na mizi vzporednih, otroci sede v klopi vzporedni, čerte so na tabli vzporedne. To vidijo otroci, različnosti opustivši povzamejo stvarjem splošno skupaj, ter rečejo: vzpored je toliko, kakor drugo pri drugem.

2. Kjer se stvar ne more čutom predstaviti, vzemimo namestovaje kalupe in slike. „Namestovaje“ ker kipi niso poglavitno sredstvo pri kazavnem poduku, kakor so nekateri mislili. Pestalozzi je zarad tega zaverigel „svet v slikah“ (orbis pictus) Komenskega in slike Basedova v bakru rezane rekoč, bolje je pokazati stvar kakor podobo od nje. Podobe niso stvari, marveč le stvar predstavljajo; pri podobah si predstavljajo otroci še le znamenja, a morali bi si predstavljati stvari, a ne njih znamenja. Tudi odraščeni ni kaj lahko, da bi si v sliki jasno predstavili, kako velika je stvar, v kakšni razmeri so posamezni deli drugi do drugega. Gotovo je že marsikdo zmed nas večkrat dejal: Tako si te ali une reči nisem predstavljal! Tedaj na to, kar je otrok sam videl in skusil, ima se upirati vse drugo, in razpravljanje na tej podlagi se ima dalej staviti. Pri nazornem nauku se slike prav dobro rabijo v ta namen, da se skliče v spomin prejšni nazor, in da se na podlagi tega razgovor nadaljuje. Pri naravoslovji so kalupi (modeli), pri naravoznanstvu pa

slike inozemskih žival, sredstvo za nazor, skoraj neogibljivo potrebno. Pri zemljepisji se rabijo zemljevidi, globusi in poobraženja, priporoča se tudi risanje zemljevidov, ako že učenci tega ne store, je učniku to svetovati. Pri številjenji se sedaj sploh rabijo ruski stroji, tudi za poočitjanje drobcev so posebni stroji, ki poočitujejo deljenje celotine na dva, tri, do deset delov. Pri poduku o svetopisemskih zgodbah nadomeste slike daljše razlaganje. Nekteri so zoper to, da so v abcednikih in berilih risarije in slike, morda nimajo prav; stvar otrokom bolj živo pred oči stopi, ako se jim v sliki pokaže in otroci se tudi bolj zanimivajo za njo, kakor pri samem razlaganju.

3. Kjer kalupov in slik ni, tam se rabijo druga sredstva. Tukaj gre v prvi versti primerjanje. Tudi v vsakdanjem življenji ljudje sploh stvar s stvarjo primerjajo, kedar hočejo kaj neznanega dopovedati. Kako ljudstvo tukaj ravna, nam prav lepo kaže 94. vaja v II. berilu, ko Matiček očetu pripoveduje, kako velik je bil tist pes, ki ga je videl tam nekje (?). Tako n. p. ljudski pregovor pri Arabcih imenuje velbljoda barko v puščavi. — Kakor ljudstvo, tako tudi ravna šola, ako primerja psa z volkom, tigra z mačko, ali krokodila z aščericco, ako tudi zraven omeni, da je podoba sicer taka, le primere velikosti so drugačne. Ako pravimo, krokar (Rabe) je nekaj veči od vrane, tako si poslušalec misli „krokarja“, tiča nekaj večega od vrane, ki ima černo glavo, peruti, rep, pa močen dolg klun. Pojmove gre razlagati posebno pri prirodoznanstvu; da se namreč spozna kak razred žival ali rastlin, pokaže se posamezna, ki ima posebno izražene znake vsemu razredu splošne.

4. Popis nam kaže, kaka je stvar, kakšne lastnosti ima, kaka je na oči? Da bi predstavili otrokom ledenik, bi ravnali n. p. takole: Mislite si v gori veliko derčo, v tisti bi bilo vode od zgor na vzdol vse polno, vsa ta voda bi hipoma zmerznila in vse bi se v led spremenilo. (Ljudska pravljica od pasteričnega ledenika (Pasterzen - Gletscher) nekako tako pripoveduje.) Od morja bi n. p. rekli, da je voda neznano globoka in široka, ki pokriva veči del zemlje, v njo se stekajo vse vode in reke, a vendar ne prestopa svojih bregov.

5. Označevanje (definicija). Označevati (definirati) se pravi razložiti bistvo stvari, kar je moči, določno in kratko. Označevanje ni drugega, nego najbolj prost in določen izraz jasnih pojmov, otroku pa toliko koristen, kolikor on nazorno spozna bistvo označenih stvari; ako tega ni, kje bode potem pôjem in misel? „Označevanje brez nazora je luknjičavasta modrost“. „Pest“. Za označevanje je treba nazora, duh mora že tudi nekako razvit biti, pri malih učencih tega ni; označevanje je tedaj le za višji razred. Pri zemljepisji je večkrat rabimo. N. p. Morski tokovi so ono gibanje vesoljnega morja, pri katerem se deli morja med vodenimi bregovi pretakajo, kakor po velikem vodotoči, ki ima suhe

bregove; plazovi so velike plasti snega, ki se vale iz visokih gora v dolino, kjer napravljajo dostikrat veliko škodo, ravno tako se razlaga n. p. otok, visravan i. dr. Pri naravopisji označujemo stvari, da zberemo skupaj znamenja, splošna kakemu razredu, teh se imajo otroci naučiti iz glave; samo ob sebi se pa razume, da so učenci že gledali in opozevali značajoča znamenja pri posameznikih. — Ako smo n. p. razpravljali pri zuželkah hrošča in govnača, ali kožokrilce, kakor n. p. čebelo in oso, potem to lahko skupaj povzamemo, ter rečemo: Zaželke so živalce s šestimi nožicami, njih telo ima tri dele: glavo, opersje in zadek. Oprav tako pri rastlinstvu: Zeli so rastline, ki imajo sočnato, mehko števlo, n. p. vohrovt, kapus i. dr.

Dopisi in novice.

V spomin umerlemu Piju IX.

1.

Na sveti gori romar bil,
Minulo je pol leta;
Marijo serčno tam častil,
In duša njega vneta
Prosila je „o ljubi Bog,
Naj Piju konec bo nadlog!“

2.

Ko z gore se domov podá,
Veselo, čuj! zvonjenje;
Prizor zarés prelép imá,
Čuj, možnarjev gromenje!
Preslavljal takrat celi svet
Je papežtva naj lepši cvet.

3.

Je romar spet na gori bil,
Ki pravijo jej sveta,
Solza obilo tam prelél
Za svetega Očeta.
Njegove prošnje ta je glas:
Rešitve pridi Piju čas!

4.

Ko z gore se domov ravná,
Začuje spet zvonjenje;
Pa kaj je to, oh sam ne zná —
Kdo končal je življenje? —
Gotovo velik pač gospod,
Zvonjenje čuje se povsod.

5.

V bližnjo cerkev stopi zdaj,
Kjer milo je zvonilo;
„Bog Piju večni pokoj daj!“
Zasliši pesem milo:
Občutkov, ki jih tu imá,
Izrazit' pesnica ne zná!

6.

Kotiček miren poiskal,
Z občutkom ondi svetim
Ves solzen dolgo je ostal
In molil s srcem vnetim:
Bog večni pokoj Piju daj —
Dodeli mu presveti raj!

Z.

— $\frac{1}{4}$ Pij IX. Dne 7. m. m. ob $5\frac{3}{4}$ uri popoldne umerl je sv. oče papež, Pij IX. Ta velevažna vest vzbudila je po širnem svetu od enega konca do drugega, in zlasti med vsemi katoličani, najgloblje sočutje in to ne samo zaradi tega, ker je bil Pij IX. glavar vesoljne katoliške cerkve, ampak ker je v resnici eden največjih zgodovinskih mož, v kojega življenje spadajo najvažnejši dogodki sedanjega veka in kateri je sam tudi dejansko prav globoko segal v novejšo zgodovino.

Pij IX. je 256ti naslednik sv. Petra, ter je oskrboval najviše pastirstvo dalje od vsih svojih prednikov; preživel je celó Petrova leta, to je 25, katera doba papeževanja je veljala do zdaj za najdaljšo. Rojen je bil 13. maja 1792 v Sinigalji, mesticu v takratni rimski papeževi državi; njegovo pravo ime je